

בבבא קמא, מובא דיבור זה ושם איתא בזה"ל : דגוה"כ כדעת ר"י וכדדייק קרא כו'. והכוונה דלישנא בתרא סברי בזה כו' יוחנן דאין יכולים להקדיש דבר שאין ברשותו אבל לענין הקנאה דעתם. דאף דבר שאין ברשותם יכולים להקנות דרך בהקדש גוה"כ הוא ופליגי בהא על ר' יוחנן, דיליף מהקדש להפך וכדאמר צנועים ור' דוסא אמרו דבר אחד.

הרב יחיאל יעקב ווינברג (מונטרה)

שאלת המבטא בקריאת התורה

בדבר השאלה שנשאלתי בנוגע למבטא, שהנערים שלמדו בבית הספר משתמשים במבטא הספרדי וכשמגיעים לבר-מצוה רוצים לקרוא בתורה עפ"י מבטא זה, בעוד שכל הקהל נוהגים לקרוא ולהתפלל במבטא האשכנזי, כנהוג בכל הקהלות שבתפוצות וכן ברוב בתי הכנסת שבארץ ישראל; והשאלה, אם מותר להניח לבר-מצוה, שהתרגל במבטא הספרדי, לקרוא בציבור פרשת השבוע במבטא זה ולהוציא עי"כ בקריאתו את הציבור, וכת"ר כ' בשם הגאון הצדיק מהרא"י קוק זצוק"ל להתיר ליחיד, אבל לא לציבור, לשנות את המנהג הקדום. זו באמת שאלה חמורה ונפלגו הדעות בין הרבנים, יש מחמירים ואוסרים לש"ץ הרגיל במבטא הספרדי להוציא ציבור הרגיל במבטא האשכנזי, ויש מקילים בזה, ושמעתי כי בלונדון וכן באמריקא מקילים הרבנים להרשות לבר-מצוה לקרוא במבטא הספרדי, ולעומת זה יש רבנים גדולים בא"י שאינם מניחים אפילו לבר-מצוה לשנות מהמבטא הנהוג בציבור. ואני לא ראיתי לא את דברי הגאון מהרא"י קוק זצוק"ל ולא את דברי הגאון הראשון לציון בצמ"ח עוזיאל זצ"ל, שכפי השמועה התיר, ולכן אני יכול לדון בדבריהם. וכן אני רוצה להכריע בדבר השנוי במחלוקת של רבנים גדולים וצדיקים. ורק אציע את מה שנראה לי לדון בזה עפ"י יסודות ההלכה. וזה החלי:

במגילה כד, ב נאמר: „חיפני ובישני לא ישא את כפיו. תניא גמי הכי אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין“ ופירש"י, שאם אומרים יאר ה' מבטאים, יער ה' „ולשון קללה הוא“ וכן במי שמבטא חי"ת כמו ה"א וכשיגיע לפסוק „והכיתי לה“ נמצא מחרף ומגדף.

משמע שרק מפני טעם זה אין מורידין אותם אותם אעפ"י שיש להם מבטא אחר. והנה השינוי בין המבטא הספרדי והמבטא האשכנזי אינו גדול כל כך עד שיביא ח"ו לידי קללה או לידי חירוף וגידוף. ובאמת כבר נתקבלה דעת המומחים שההברה הספרדית היא טובה בהרבה בחינות מההברה האשכנזית.

וידוע, שההברה האשכנזית חסרה כמה ביטויים ואותיות, כמו למשל, תי"ו רפויה מתבטאת בהברה אשכנזית כמו סמ"ך, והחי"ת כמו כ"ף רפויה והעי"ן מתבטאת אצלנו כאלף וכן רבות. וכבר הכריע הגאון מהר"א הענקין בניוירק, כי באותיות שהן לקויות בהברה האשכנזית יש לקיים את ההברה הספרדית, אלא באותיות אחרות אין לנו לשנות מההברה להברה. עי' בספר עדות לישראל, שיצא ע"י אגודת הרבנים באמריקא.

ובתוס' מגילה שם, וכן בב"מ פו, א הקשו על תא דגור רבי תעניתא ואחתינהו לר"ח ובניו... תא אמרינן במגילה אין מורידין לפני התיבה לא מאנשי חיפה ולא מאנשי בית שאן, שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין ור' חייא הרי לא יכול היה לבטא, וחכיתי' כמפורש במגילה שם ועי' בתוס' מגילה, שתירצו שר"ח יכול היה לבטא את החי"ת בטורה אם הי' מתכוון לכך, ובב"מ תירצו דבמקום שא"א באחר מותר להוריד גם מי שאינו יכול לבטא את האותיות כהלכתן. והנה הפר"ח באו"ח סי' נג כתב, שהעיקר כתירוצ' התוס' בב"מ, שבמקום שאי אפשר מותר להוריד אף מי שאינו יכול לבטא את האותיות כהלכתן, שלפי תירוצ' התוס' במגילה שר"ח היה יכול לבטא את האותיות בטורה, קשה: למה אמר רבי, כשאתה מגיע אצל, וחכיתי' נמצאת מחורף ומגדף, הרי' הי' אפשר לו לטרוח ולבטא את החי"ת כהוגן ולכן הכריע שהעיקר כתירוצ' התוס' בב"מ הנ"ל. והרבה ראשונים תפסו כתירוצ' התוס' בב"מ, עי' בשטמ"ק שם, ואולם במראה הפנים לירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד דחה דעת הפר"ח וכתב ששני התירוצים של התוס' הם עיקר ודבריו דחוקים מאד לעג"ד. ולפי"ז אפשר לומר דבמקום מצוה כמו קריאת הבר-מצוה בתורה, שהיא מצוה גדולה משום חינוך הנער לתורה ולמצוות, שפיר מותר להרשות לו לקרוא בתורה, שזה כלל גדול: כל דבר שמותר בדיעבד, במקום מצוה מותר אף לכתחילה.

ועכשיו נבוא לברר שיטת הרמב"ם בזה, בהלכות תפילה פ"ח, ה"ב כותב הרמב"ם: "וכן העלג, כגון מי שקורא לאל"ף עי"ן, או לעי"ן אל"ף וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין אותו שליח ציבור. והרב ממנה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור". ובפר"ח סי' נג כתב, שהרמב"ם הוציא את דינו מכמה מקומות בש"ס ובין השאר הוא מביא גם תא דרבי אחתי' לר"ח ובניו הנ"ל. והנה בכס"מ מפרש דברי הרמב"ם שהרב ממנה אחד מתלמידיו קאי על מה שכתב בהלכה הקודמת, שאין ממנין לש"ץ רק גדול שבציבור בחכמתו ובמעשיו, אבל הרב יכול למנות אחד מתלמידיו אף שאינו גדול בחכמתו ובמעשיו. ואולם קשה: אמאי לא הביא הרמב"ם דין זה בהלכה הקודמת? וראיתי באור-שמה, שפי' דברי הרמב"ם באופן אחר, שהרמב"ם סובר, שהאיסור להוריד עלג לפני התיבה הוא משום כבוד הציבור ולכן כשהרב רגיל בו ודש בו ויודע שהוא עלג מותר להורידו לפני התיבה. כמו שאמרו לגבי מומין: אם דש בעירו מותר לשאת את כפיו.

וכן כתב בספר "דברי ירמיה" על הרמב"ם. וכבר הקדימם בפירוש זה הפרי מגדים בסי' נג באשל אברהם וסיים: עכשיו יכולים ז' טובי העיר להניח עלג, ועי' בט"ז סי' קכח אות ל, שכתב: עכשיו, שאין אנו יודעים להפריש בין אל"ף לעי"ן וכן במדינת רוסיא, שאין מבדילים בין שי"ן לסמ"ך הוי כמו דש בעירו ומותר גם לשאת כפים. משמע מדבריו, שגם הוא סובר שהאיסור להוריד עלג בלשונו הוא מטעם לעג הציבור ולכן כשהוא דש מותר. ובנידון דידן אי אפשר לומר, שהמשתמש בהברה ספרדית גורם ללעג הציבור, כיון שאנחנו רגילים בזה, כי בימינו רבים מאד מאנשי ארץ ישראל הבאים לכאן ומדברים בהברה ספרדית וכן רוב צעירי עמנו בארצות אירופא ואמריקא, שלומדים עברית בבתי ספר, מתרגלים לדבר בהברה ספרדית וא"כ י"ל שדין ההברה הספרדית הוא כמו דין בעלי מומין, שאין נושאים את כפיהם, שאם הי' ידשים בעירם והכל הי' רגילים בהם, נושאים את כפיהם, כמפורש ברמב"ם הלכות נשיאת כפים פט"ו, ה"ב.

וכבר הבאנו למעלה שלפי הפרמ"ג והאור שמח ודברי ירמ' דין העלג בלשונו כדין בעלי מומין, שאם ידש בעירו מותר.

וראיתי בספר שו"ת "ארץ טובה" להגר"י טביומי ז"ל, שכתב לדקדק מלשון הרמב"ם הל' תפילה פ"ח, הי"א י"ב: "אין ממנין ש"ץ אלא גדול שבציבור ... זמי שלא נתמלא זקנו ... וכן העלג וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין אותו ש"ץ", שמשמע מדבריו (שכתב "וכן") שגם עלג אסור משום כבוד הציבור. והנה בהך פסול שלא נתמלא זקנו כתבו הראשונים (עי' בתוס' חולין כד, ב, ד"ה נתמלא), שרק למנות אותו בתור ש"ץ קבוע אסור, אבל באקראי בעלמא מותר. וכן כתב רב נטרונאי גאון, שבאקראי בעלמא מותר (ראה באוצר הגאונים למס' מגילה) וא"כ גם עלג לשון מותר באקראי בעלמא. חג' הג"ל דקדק ממה שכתב הרמב"ם "אין ממנין אותו" משמע שרק בדרך קבע אין ממנין אותו, אבל דרך עראי מותר. ועי' בכס"מ ובלח"מ שכתבו כן לענין מי שלא נתמלא זקנו. ויש לפקפק בזה, שרק לענין לא נתמלא יש לומר כן, שזו משנה מפורשת, שרק קטן שלא הביא שתי שערות אינו יורד לפני התיבה, אבל הביא שתי שערות יורד לפני התיבה ומשנה זו הכריחה לרבותינו הראשונים לחלק בין דרך קבע לדרך עראי, אבל בנוגע למי שלשונו עלג לא מצינו חילוק זה. אדרבא, יש להוכיח מדברי הראשונים את ההיפוך, שהקשו בב"מ שם, איך הוריד רבי לר"ח ולבני' לפני התיבה והרי ר"ח הי' עלג לשון? ואמאי לא תירצו, שזה הי' בדרך עראי ולא בדרך קבע, ואולי י"ל, שהתם מוכח שאפילו דרך קבע מותר, שהרי רבי שאל לאל"י: ויש דוגמתן בעוה"ז? א"ל: איכא ר"ח ובניו. משמע, שמן השמים הסכימו שר"ח ובניו יתפללו כשליחי ציבור.

ובשו"ת ארץ טובה הנזכר הראה מקור לסברא, שרק נלעג לשון אסור להורידו, אבל מי שאינו נלעג לשון אלא שהתרגל לדבר ולבטא בהברה של אנשי חיפה מותר להורידו לפני התיבה — מירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שם מובאת הברייתא: אין מעבירין לפני התיבה לא חייפנין ולא ביישנין ... ומסיים בירושלמי שם שאם לשונו ערוך מותר והרב בעל ארץ טובה מפרש, שאם לשונו ערוך, היינו, שיכול לדבר ולבטא כהוגן ואינו נלעג לשון, אלא שהתרגל לבטא בדרך אנשי חיפה, מותר, אבל פירושו זה דחוק. ויותר נראה לפרש כפירושו של ספר חרדים, שאם אחד מאנשי חיפה יכול לבטא כהוגן מותר להורידו לפני התיבה ולא חיישנין שמא אתי לאחלופי ולהוריד גם אחד מאנשי חיפה שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן.

וגם מהרמב"ם הל' תפילה פט"ו, ה"א משמע, שכבדי פה וכבדי לשון אינם נושאים כפיהם משום שאין דבריהם נכרים לכל, וא"כ אפילו אם אינו נלעג לשון, רק מדבר דברים שאינם ניכרים לכל, אסור.

מכל מקום נראה, שכל זה אינו בהברה ספרדית, שהיא ניכרת בפי המדברים בה וכבר הורגלו לשמוע הברה זו מפי אנשי ארץ ישראל והצעירים הלומדים בבתי ספר.

ובשו"ת ארץ טובה מביא בשם הגר"א קוק זצ"ל, שמי ששינה את ההברה האשכנזית להברה ספרדית נחשב אצלנו האשכנזים כמו שקרא ולא דקדק באותיותי'. ולפי דעת החינוך בפ' ואתחנן (מובא באשל אברהם או"ח סי' סב), שלא דקדק באותיותי', היינו, שלא נתן ריוח בין הדבקים או שלא התיו הוי"ו של "תזכרו" או שלא האריך בד' של "אחד", וכדומה, אבל לא במי שחיסר תיבה או אות, שלא

יצא, והביא רא' מהלכות גיטין, שאם אות אחת לא ניתנה לקריאה לתינוק ולא חכים ולא טפש, האות הוא כמאן דליתא, ולא הבנתי את הדמיון לכתיבת הגט. התם אם האות אינו נקרא הוי שפיר כאילו לא נכתב, משא"כ במי שמבטא את האות בהברה ספרדית אין לומר שהיא כמו חיסר אות אחת. והרי מפורש ברמ"א אור"ח סי' קמב לענין קריאת התורה, במי שטעה בדקדוק אות אחת מחזירין אותו, שדווקא שינוי שמשנתה עי"ז הענין, אבל אם טעה בנגינת הטעם או בנקודות אין מחזירין אותו. והרי בהברה ספרדית בודאי שאין הענין משתנה.

אפילו אשכנזי השומע מפי החזן שקורא בהברה ספרדית יוצא, לפי דעת הרמ"א, ולפי דעת המנהיג, המובא בטור סי' קמב אפילו בחיסור אות, כגון הרן במקום אהרן ג"כ יצא, ולפי דעת הב"ח וכן לפי דעת הגר"א, בסידור דרך החיים, יוצא בדיעבד אפילו במקום שמשנתה הענין וא"צ לחזור, ועי"ש במשנה ברורה, שהביא הדעות הנ"ל, ולפי דעתי גם הגר"א שסובר, שיש לחלק בין קריאת מגילה לקריאת התורה, שאינו יוצא בחיסור אות אפילו אם אינו משנתה הענין — גבי שינוי נקודות מודה גם הגר"א שיוצא אם אין הענין משתנה, וכ"כ בהדיא הפר"ח. וראיתי בספרי אחרוני זמננו, שכתבו להוכיח, שאין חשש בשינוי הברה אשכנזית להברה ספרדית, שהרי לדעת רש"י יוצאים בקידוש והלל אף שאינם מבינים הלשון ולא גרע הברה ספרדית מלשון שאינם מבינים אותה. אולם זה שייך דווקא בתפילה ובקידוש ובכל הדברים שנאמרים בכל לשון, משא"כ בקריאת התורה שהיא דווקא בלשון הקודש. ברם, לפי מה שכתבתי לעיל לא גרועה הברה ספרדית משינוי בנקודות, שיצא אם אין הענין משתנה.

ועי' "חלקת יואב" אבה"ע"ז סי' יז, שמביא תשובת מהרי"ט ח"ב סי' טז ביבם שאינו יכול לבטא האותיות כתיקונן, שמ"מ חולץ וקורא, כיון שאנו יודעים שכך דרכו להחליף האותיות, כך הוא לשונו. ומביא רא' מגדרים דבעינן, לבטא בשפתים, ומכל מקום תנן בריש נדרים דקונם קונח הוי נדר, ובחלקת יואב שם תמה: מה ענין נדרים, שנאמרים בכל לשון, לחליצה, שנאמרה בלשון הקודש דווקא, כמפורש במשנה סוטה לב, א, ואולם בס' "ארץ טובה" הטיב לתרץ דברי מהרי"ט, שכוונתו למה שהביא הר"ן בשם התחכם ר' יהודה ב"ר חסדאי, שרבותא אשמעינן: לא מיבעי בלשונות נכרים, שהם לשונות גמורים, שהנודר בהם נדרו נדר, אלא אפילו בקונם קונח, שהם לשון הקודש שנשתבשה בפי הנכרים וסד"א שהנודר בהם לא יהא נדרו נדר, כיון שאינה לשון גמורה בפני עצמה, קמ"ל שאעפ"י שאינו מעיקר לשונם, אלא משיבוש שבידם הרי הוא נדר גמור. וראיית המהרי"ט היא שגם לשון קודש משובשת מיקרי לה"ק. ובחלקי הנ"ל מסיק, שלהלכה יש לסמוך על המהרי"ט, שאף יחיד שמשבש בהברתו כשר, וגם הרי אנו רואים שאף כהן מליטא נושא כפיו בפולין.

וכל השקלא וטריא הנ"ל הוא במי שמשבש בלשונו, אולם בהברה ספרדית אין לומר שלדידן היא הברה משובשת ופשיטא שגם אשכנזי יוצא בהברה זו. ועדיין יש לנו לדקדק בדברי רש"י, שכתב במגילה שם, על מה שאמרו: מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין שבברכת מהנים היו אומרים יאר יער ה' פניו ולשון קללה הוא זכו' ואם היו עושין אלפין ופוגמין תפילתן ודאמרינן (ברכות לב, א) דבי ר"א קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין, ההוא בדרשא. יוצא מדבריו, שכל מי שאינו מבטא האותיות כתיקונן הוא פוגם תפילתו, ואפילו אם חילוף ההברה אינו לשון קללה, ויש לשאול: מהו הפגם הזה? אם הביטוי

שלא כהלכתו הוא פגם בתפילה, לפי שגורם ללעג הבריות והוא פוגם בכבוד הציבור, ובסברא זו אחז בשו"ת ארץ טובה, או שהפגם בתפילה הוא שאינו מבטא כהוגן והיורד לפני התיבה צריך לבטא בהברה מובנת לכל.

וראיתי בשו"ע של הגרש"ז ז"ל בסי' קכח סעי' מח, שמביא שתי דעות: דעה אחת (וזה דעת הלבוש המובא בפרמ"ג סי' קלח *), שהוא גורם להיסח הדעת, שהם תמהים עליו כשמשנה קריאת האותיות ולכן המקומות שרגילים בשינוי זה אין חושבין לו ואין מסיחים את דעתם ולפי"ז אין לחוש אם קורין לעי"נים אל"פין אפילו כל אנשי המקום קורין כראוי. ודעה אחרת היא, שהפסול הוא מפני שמשנתה לשון הברכה, וזה דעת המהרש"ל, ואין היתר אלא במקומות שרובם ככולם קורין כך, שאצלם משמעות הברכה כך היא. הגרש"ז מכריע כדעה האחרונה.

מ"מ נראה, שבהבדל בין מבטא אשכנזי-למבטא ספרדי אין לחוש לכך שמשנתה משמעות הברכה, דדוקא הספרדים מבטאים את האותיות כתיקונן ומבדילין בין אל"ף לעי"ן ובין תי"ו רפוי לסמ"ך, כמשכ"ל, וגם אין לחוש להיסח הדעת כיון שכולנו רגילים בהם.

אגב ראיתי לדון בקושית הטורי אבן על רש"י במגילה שם, שפירש בהנך שקורין לאל"פין עי"נים, שלא ישאו את כפיהם מפני שאומרים במקום, יאר ה' יער ה' פניו. משמע דאי לא האי טעמא, שמהפכין הברכה לקללה, הי' נושאים כפיהם. ותיפוק ליה משום שפוגמים ברכתם ואומרים תיבה אחרת שלא ככתוב, ורש"י עצמו כתב שאותם שעושין מעיי"נים אל"פים פוגמים תפילתם, וא"כ גם גבי הנך שעושין מאל"פין עי"נים י"ל כן שפוגמין תפילתם. ועי"ש שתירץ דמשום פגם בלשון לא קפיד תנא אלא להורידם לפני התיבה, והיננו להוציא אחרים אסור כיון שאפשר להוריד אותם הקורין כהוגן, אבל בפני עצמם ודאי שיכולים לקרוא ואינם מחוייבים להדר אחרי קורין כהוגן שיוציאום ידי חובתם, ומשוי"כ גבי ברכת כהנים אי לאו טעמא שמהפכין ברכה לקללה היו מותרים, שהרי אינם באים להוציא אחרים אלא הם מוציאים את עצמם. וקצת קשה שהטו"א מדמה ברכת כהנים לתפילה בפני עצמה והלא פוחח וכן מי שיש בידיו מומין וכן מי שידיו צבועות שמתפללין לעצמן ומ"מ אינם נושאים כפיהם לפי שהעם מסתכלין בהם, והי"נ במי שהוא נלעג לשון אף שמתפלל לעצמו מ"מ אין לו לישא כפיו, שלפי הטעם הנ"ל לאסור נלעג לשון משום היסח הדעת או משום כבוד הציבור יש לאסור לישא כפיו אף שמותר להתפלל בפנ"ע, ואפילו לטעם משום שמשנתה משמעות הלשון וצריך לדבר לשון ברורה כדעת הרש"ל, זה אינו רק במי שעולה לפני הציבור, אבל לא במי שמתפלל לעצמו ואם הוא נלעג לשון אין לחייבו לצאת חובת התפילה ע"י אחרים. וכבר אמרו בשיר השירים רבה ודגלו עלי אהבה, עם הארץ שקרא לאהבה איבה אמר הקב"ה ודלוגו עלי אהבה וכן איתא שם במי שקורא למשה משה וכו' (עי' במתנות כהונה), אמר הקב"ה ודלוגו עלי אהבה.

עכ"פ נראה מדברי הטו"א שהאיסור לנלעג לשון לירד לפני התיבה הוא רק

* הגרש"ז אינו מוכיר שם את הלבוש, שאת דעתו הוא דוחה, וזה לשונו בסי' קכח סקל"ג: מי שאינו יודע לחתך את האותיות, כגון שאמר לאלפין עינין ולעינין אלפין וכיוצא בזה לא ישא את כפיו, שהרי משנה הוא במשמעות לשון הברכה. ועוד, אפילו את"ל הרי כוונתם הגונה, מ"מ העם מתמיהין בשמעם ומסיחין דעתם. כפה"נ רצה לפרש דברי רש"י שכתב שמהפך ברכה לקללה.

משום שאפשר באחר ובמקום דליכא אחר מותר, ורק בגשיאת כפים אסור משום שמהפך את הברכה לקללה, ואולם הפר"ח בסי' קכח כתב שגם בנ"כ אם עלה לא ירד ומשמע שהאיסור הוא רק לכתחילה וכבר הזכרנו לעיל שבמקום מצוה מותר לכתחילה מה שעפ"י דין יצא בדיעבד. ועכשיו ראיתי בסי' "יסודי ישורון", שמביא כן בשם שו"ת בית יצחק עפ"י תשו' מהרש"ל סי' יוד, וראיתי בפרישה סי' קכח, שמישב דברי רש"י מקושית הטו"א הנ"ל, שרק מי שקורא לעייניו אלפי"ן הוא פוגם את תפילתו לפי שאת העיי"ן צריך לבטא בחזק ובחיתוך מודגש, אבל מי שקורא לאלפי"ן עייני"ן אינו פוגם את תפילתו. אדרבא, יותר טוב כשהוא קורא בחיתוך, ולפר"ז הוצרך רש"י לפרש בבר"כ שאין בה עייני"ן, שלפיכך אסור משום שאומר, 'אר' ומיחזי כיער שהוא לשון קללה. ודבריו תמוהים מאד, שבכל התפילות אם הוא משנה וקורא אל"ף כעיי"ן הוא פוגם תפילתו והחיתוך המודגש הוא הברת העיי"ן ולא של אל"ף וכבר תמה עליו בפרמ"ג שם, שבאם אומר "אתה" וגשמע כמי שאומר "עתה" הוא פגם בתפילתו וכן במלים אחרות.

ובאמת נראה כמש"כ המהרש"ל והובא במג"א סי' קכח אות מו שהפ"י בגמ' שקורין לאלפי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפי"ן, שהי' מבטאים את האותיות באופן שזה, והיינו, שלא הי' יכולין לבטא את העיי"ן כהוגן והי' מבטאים אותו כמו אל"ף, כמו אנחנו בהברה האשכנזית, שאין אנו יכולים לבטא את העיי"ן ואנו מבטאים אותו כמו אל"ף, וכן לא יכלו לבטא את החי"ת והי' מבטאים אותו כמו ה"א, כמפורש בירושלמי פ"ב דברכות: תנן אין מעבירין לפני התיבה לא חיפנין ולא ביישנין ולא טבעונים מפני שעושין ההין חיתין ועיינין אאין (וראה פירו' וחי' בירו' לר"ג) וכן בברכות לה, א, שיליף חילול כרם רבעי מקרא דקדש הלולים, אחלי' והדר אכלי' ובגליון הש"ס להגרע"א מובא הירוש': לא מתמנעי רבנן בין הא לחית, היינו שהי' מבטאים חי"ת כמו ה"א. ועי"ש ביפה עינים, ולפיכך אין מעבירין לפני התיבה את החיפנין והביישנין שבתפילות מצויים כמה עייני"ן והם מבטאים אותם כמו אלפי"ן והוא פגם בתפילה. אבל בגשיאת כפים שאין שם עייני"ן הוקשה לרש"י, למה אין נושאים את כפיהם, ולכן פירש"י ש'אר' מיחוי אצלם כיער כיון שאינן מבדילים בין אל"ף לעיי"ן והשומע יכול לסבור שאומרים יער. ועי' בבה"ט שם שתמה על מהרש"ל, שזה ניחא במי שקורא לאלפי"ן עייני"ן אבל לא למי שקורא לעייני"ן אלפי"ן. ולפי מש"כ אין מקום לתמיהתו. ומה שאמרו בברכות לב: דבי ראבי קורין לאלפי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפי"ן ודרשו, ויתפלל אל ה' כמו על ה', כבר כתב רש"י שהוא לדרשא. וכעין זה כתב הרשב"א בשם הראב"ד בדף לה, א, לא שנחליף האותיות אלא פירושא בעלמא וזה מדרכי הדרשא לדרוש בחילופי אותיות. ובפ"י וחי' ליר' הנ"ל כתב, שבחנם נדחק רש"י לפרש שהאיסור בגשיאת כפים הוא משום שמהפך הברכה לקללה, שי"ל בפשיטות, שבברכה שלפני ב"כ יש ג"כ עיי"ן: "לכרך את עמו ישראל". כבר הקדימו בפרמ"ג ודחה זאת משום שהוא מברך עם אחרים וברכה אחת לכלם. עיי"ש באשל אברהם אות מו.

נחזור לעניננו, שכל הטעמים הנ"ל שייכים רק במי שהברתו מקולקלת, אבל לא בהברה ספרדית, שהיא ההברה היותר מתוקנה, אלא שצריך לחשוש שהציבור לא יבין את הקריאה, אבל בומננו כבר הורגלו בכך ויש לתקן שכל אחד יחזיק חומש בידו בשעת הקריאה ואז יבין בוודאי את קריאת הבר-מצוה בהברה ספרדית.

ועי' בשו"ת ארץ טובה, שהביא בשם הגאון מהרא"י קוק וצ"ל לאסור את

הרב יחיאל יעקב ווינברג : שאלת המבטא בקריאת התורה תכה

השינוי מהברה אשכנזית להברה ספרדית משום אל תטוש תורת אמן, והנה כבר הוכיח בשו"ת מתרשד"ם סי' לה שלא שייך משום אל תטוש' אלא בדבר שיש בו נדנוד איסור, כההיא ששינונו בפסחים ג, ב, דבני ביישן נהגו דלא דעו אולי מצור לצידון במעלי שבתא וכו', אבל במקום דליכא צד איסור כלל ולא הרחקת עבירה, ליכא משום אל תטוש' והוכיח בן מלשון הר"ן שם, וכן בשו"ת דברי חיים אר"ח סי' ח הביא ראיות מכריחות לכך, ואף האחרונים שחלקו עליו כמו בשער אפרים ושר"מ ועוד, לא חלקו עלי' אלא משום שהמהרשד"ם העדיף נוסח ספרד על נוסח אשכנז, והם סוברים כי גם אלה שנהגו בנוסח אשכנז אין להם להחליפו בנוסח ספרד. וכלל דבריהם הוא עפ"י מש"כ במג"א, סי' סח סק"א עפ"י ספר הכוננות להאר"י ז"ל, כי המנהגים שנהגו בשרשי התפילות אין לשנות ממנהג מקומו כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג, לבד מה שנוכח בגמ' שווה לכל, והוא הביא את הירושלמי עירובין פ"ג ה"ט: אעפ"י ששלחנו לכם סדר תפילות לפנינו הגירסא סדרי מועדות ועי"ש בקר"ע ובפ"י הר"ח לעירובין ע, ב) אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש. וזנה אפילו אם נניח שזה שייך גם בהברות (מה שיש לפקפק) שאסור לשנות מהברה אחת לחברתה, זהו רק בציבור, שאין לו לשנות את ההברה שנתקבלה אצלו מדורי דורות, אבל באקראי בעלמא, כגון בבר-מצות הרגיל בהברה ספרדית, אין כאן איסור. ועי' בשו"ת חתם סופר ח"ו סי', שכתב כן בשם הפרמ"ג לענין שינוי הנוסחאות של תפילה דבאקראי לא שייך אל תטוש'.

וראיתי בס' "עדות לישראל" להגאון רי"א העניקין, שמה שמבואר בספרים שי"ב שערים ברקיע כנגד כל השבטים וכל שבט יש לו נוסח אחר, כנראה שנתכוונו לחילופי ההברות ובודאי שלכתחילה יש לכל קהל לבחור ש"ץ וקורא בתורה שקורא בהברה שהקהל קורין ואף שנוהגין להקל בשעת הדחק שסומכין על כך, שלדידי' ולדכוותי הברה נכונה היא כפי המסורת שבידם, ומדבריו שם יצא, שאם באקראי עובר לפני התיבה או קורא בתורה בהברה הרגילה בפיו, אף שהיא איננה בהברה הרגילה בציבור אין להקפיד בכך.

ופוק חזי מה עמא דבר, שבקהלות רבות ישנם אנשים מארצות שונות, שלכל אחד יש הברה אחרת, כמו אנשי ליטא ואנשי גאליצא, שמשונים בהברותיהם ובכל זאת מניחים לכל אחד מהם לעבור לפני התיבה ולקורא בתורה ואין מחה נגד זה.

ובס' "נצ"ר מטעי" להרב רנ"צ פרידמאן רבה של בני-ברק מביא סיפור, שבמסיבה של רבני אונגארן רצה רב גאון אחד לאסור לש"ץ להתפלל לפי המבטא הגליצאי, משום שהם מבטאים את הצירי כאילו היא פתח ובשואומרים אלקי אברהם כאלו כתוב בפתח יש כאן כאילו מחרף ח"ו והי' שם רב גאון אחד שהשיג נגדו מעובדא דר"ח בב"מ פה, שלא היה יכול לבטא את החי"ת ובכ"ז העמיד אותו רבי לפני התיבה ותפלתו נתקבלה וכשהגיע למחיה מתים רגש עלמא, וכל הגדולים הסכימו עמו.

וכן ראיתי בספרים חדשים, שיצאו לאור זה מקרוב, כגון ספר "יסודי ישורון" וספר "שערים מצויינים בהלכה", שמביאים בשם כמה גדולים שאין להקפיד על שינוי המבטאים ביורד לפני התיבה או בקורא בתורה, ובקריאת בר-מצות וודאי שאין להקפיד. חדא, שיש בכאן משום מצות חינוך, ושנית, משום השלום, ועי' ברא"ש פסחים נא, בהא שאל ישנה אדם מפני המחלוקת ויש לו

לעבור על מנהג מקומו, כיון דלית ב"י איסורא דאורי"י, אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליו, במקום שאי אפשר בלא מחלוקת מותר לו לעשות מלאכה במקום שעושין, כי גדול השלום.

ע"צ מלמד

הכפרה במקרא

עיקר פירושו של הפועל "כפר" הוא "כסה" — וכפרת אותה מבית זמחון בכפר (בר' ו, יד). ומכאן השם "כפורת" למכסה הארון — ועשית כפרת זהב טהור... (שם' כה, יז), ולהלן: ויקח ויתן את העדות אל הארון... ויתן את הכפרת על הארון מלמעלה (מ, כ"א).¹

מה הקשר שבין "כפר" ל"כפר" ובין "כפורת" ל"כופר" ו"כפרה"? אף "כפר" ו"כפר" פירושה: כיסה וכיסוי ומכסה, וכבר עמדו על כך בלשנים² חכמים.³ כיצד?

א

כשחוטא אדם — עונג גלוי לפני ה' — ונגלה עון אפרים (הושע ו, א), וירמיהו אומר (ב, כב): כי אם תבבסי בנער ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני העון שמור לפני ה' (תה' קל, ג: אם עונות תשמר יי'ה) וצפון וצרור (הושע יג, יב): צרור עון אפרים צפונה חטאתו וחתום בצרור (איוב יד, יז: חתום בצרור פשעו).⁴

כיסוי הפשע והעלמתו — אין תועלת בהם, כי "מכסה פשעיו לא יצליח" (מש' כח, יג), אלא יש לגלות את העון לפני ה' ולהתודות עליו ולשוב בתשובה (תה' לב, ח: חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' וגו'; מש' כח, יג: ומודה ועוזב ירוחם; איכה ב, יד: ולא גלו על עונך להשיב שבותך).⁵ ואז מולח ה' לעון ולחטאת (במ' יד, יט: סלח נא לעון העם הזה; מ"א ח, לד: וסלחת לחטאת עמך ישראל; שמ' לז, לט: וסלחת לעוננו ולחטאתנו). נמצא גם: נשא עון, נשא פשע ונשא חטאת (שמ' לד, ז:

1 שני הפעלים, "כסה" ו"כפר", משתמשים באותן היחסות: כסה את (ויק' ג, ג: החלב המכסה את הקרב), כסה על (שם ד, ח: החלב המכסה על הקרב), כסה את — ב — (שם יז, יג: וחסדו בעפר), כסה אל (תה' קמג, ט: אליך כסיתי), כסה ל' (ישע' יא, ט: כמים לים מכסים), כסה מ — (בר' יח, יז: המכסה אני מאברהם). וכן רגיל: כפר על — כפר את — כפר ב — כפר על — מ — וגוסף כאן גם: וכפר בער —.

2 ע"י למשל מלונג של גונוס-רובינוסון.

3 ע"י למשל בובר-וונצויג, Die Schrift und ihre Verdeutschung עמ' 146.

4 והשוה איוב י, יג"ד: ואלה צפנות בלבבך ידעתי כי זאת עמך אם חטאתי ושמרתני (= ושמרת לי) ומעוני לא תנקי.

5 והשוה איוב לא, לג: אם כסיתי כאדם פשעי לסמן כתבי עוני ונחמ' ג, לו: ואל תכס על עונם וחטאתם מלפניך אל תמחה.

6 פ"י: תשוכח, וכן בתרגום: לאהורותך בתיובתא, השבעים תרגמו ככתיב: שביתך, בסורי שני תרגומים זה על יד זה: דתתובין ואהסך שביתכי.